

PROMĚNY RUDÉHO PANTEONU

POMNÍKY OSOBNOSTÍ KOMUNISTICKÉHO REŽIMU V PRŮBĚHU ČASU

Retromuseum Cheb

20. března–7. září 2025

Vernisáž ve středu 19. března v 17.00

Umělecké zpodobňování Lenina, Stalina či Gottwalda tvořilo neodmyslitelnou součást propagandy minulého režimu, a to součást velmi dravou a nepřehlédnutelnou. Lukrativní ideologické zakázky se pak pro řadu umělců staly vítaným zdrojem příjmů i kariérním výtahem do přízné mocných a veřejný prostor v poválečném Československu byl doslova okupován nejrůznějšími figurálními pomníky „největších synů dělnické třídy“. Zdánlivě sterilní masová produkce podobizen komunistických pohlavárů však při bližším zkoumání vykazuje zajímavé kličky a zákruty, které byly často odvislé přímo od kremelského politického barometru. Výstava zachycuje „život“ prorežimních pomníků od jejich vzniku přes fázi bujarých festivit až po překotné odstraňování z veřejného prostoru po roce 1989 a živoření po skladištích a depozitářích v letech následujících. Mají nám tato díla dnes ještě vůbec co říct? Jde o umělecky bezcenné harampádí, či významný doklad doby svého vzniku? Jak s nimi optimálně naložit, aby zůstaly mementem totalitních časů?

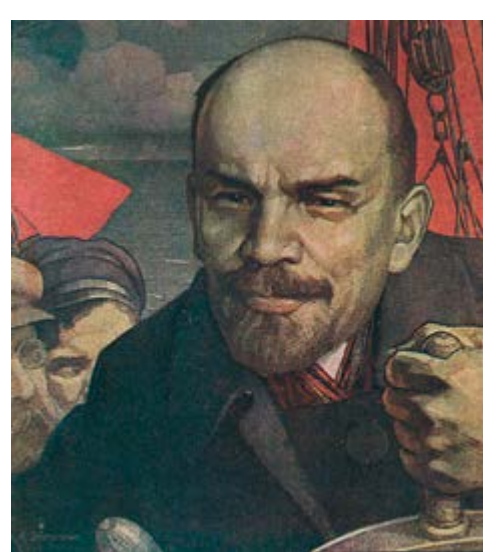
Odstraňování Lenina pomníku v Banské Bystrici 17. 5. 1990

Slavnostní odhalení pomníku Antonína Zápotockého v rodných Zákolanech 19. prosince 1984. Šlo o kopii sochy, která už od listopadu 1971 stála v Kladně-Sítně (viz titulní strana), na rozdíl od ní však zůstala na svém místě až dodnes. (Foto: Sládečkovo vlastivědné muzeum v Kladně, p. o.)

nebezpečný pomník

Od roku 1928 stál v Podbořanech na Zatecku, před Dělnickým domem pomník. Komolý jehlan a na něm relié: »Lod' s napjatými plachtami razi si cestu uprostřed blesků

Vůbec první Leninův pomník byl odhalen už v roce 1928 v Podbořanech na Zatecku. Šlo o keramický reliéf od Václava Fürsta, který se inspiroval dobovou pohlednicí s Leninovým portrétem od Alfreda Eberlinga. Dílo bylo odstraněno v květnu 1931, o čemž promptně referoval Julius Fučík v Tvorbě, a znovu obnoveno v padesátých letech.

Detail Stalinovy podoby na cvikovském pomníku (Stráž severu, 7. 11. 1948)

Náměstí ve Cvikově s pomníkem J. V. Stalina (dobová pohlednice)

První Stalinův pomník ve veřejném prostoru poválečného Československa byl v roce 1948 odhalen v severočeském Cvikově. Autorem mohutného, neformálního a umělecky nepříliš přesvědčivého ztvárnění prostovlasého generalissima byl sochař Jan Komárek (1904–1965).

Jan Lauda, Pomník V. I. Lenina ve Františkových Lázních, slavnostně odhalen v roce 1952

Jan Lauda (1898–1959), přední představitel meziválečného sochařství, vymodeloval Leninovu bustu záhy po konci války v roce 1945. Jeho portrét se stal ikonickým ztvárněním státníkovy tváře a vodítkem pro další sochaře. Práci na prvním Leninově pomníku v plné postavě pro Karlovy Vary však přerušila jeho smrt. V Laudově duchu ho dokončil jeho žák Vladimír Relich (1924–2019), který působil v Karlových Varech a učil na LŠU v Chebu. Pomníky založené na tomto modelu byly postupně odhaleny v Mladé Boleslavi (1965), Karlových Varech (1966) a Neratovicích (1972), další návrhy vytvořil pro Cheb (1979) a Sokolov, kde už se odhalení kvůli revoluci nestihlo.

Viktor Dobrovolný při modelaci Gottwaldova portrétu (Svět v obrazech, 25. 9. 1948)

Gottwaldova busta od Otakara Švece

Vincenc Makovský, Podobizna K. Gottwalda, 1950, bronz, MG Brno

Po únoru 1948 prudce stoupala potřeba kvalitních ztvárnění exponentů nastupujícího režimu i dalších postav, které byly v souladu s ideologickými potřebami dobové propagandy. Zároveň však komunisté správně vytyčili, že pokud nad tímto procesem ztratí kontrolu, mohou se dočkat nežádoucích výstředností, od nichž je jen krůček ke karikatuře a zesměšnění. V případě zobrazování Klementa Gottwalda si už od počátku hodlala udržet rozhodující postavení Kancelář prezidenta republiky. Z dochovaných dokumentů víme, že během roku 1948 došlo ze strany KPR ke schválení dvou bust Klementa Gottwalda – jedné od Otakara Švece (1892–1955) a druhé od Viktora Dobrovolného (1909–1987). Později Gottwaldovu tvář modeloval i Vincenc Makovský (1900–1966), který svým osobitým stylem bez zbytečných příkras zachytil obličej stárnoucího, alkoholem sužovaného hradního pána. Hodnocení kontrolních orgánů bylo rozpačité...

Břetislav Benda, pomník K. Gottwalda v Příbrami, NA, f. MK ČSR/ČR, sign. 30 Příbram – IR, kart. 198, nezprac.

Dokumentace bombového útoku, Archiv bezpečnostních složek, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, arch. č. V-29083 MV

Bombový útok na příbramský pomník Klementa Gottwalda rozvířil v srpnu 1978 poklidné vody existence normalizačních monumentů. Silná detonace sochu doslova odtrhla od soklu, ale tlaková vlna zároveň také vysklila řadu oken v okolních domech a větší kovové střeptiny odlétly až do vzdálenosti pětadesáti metrů. Spíše dílem náhody tak nedošlo ke zraněním či ztrátám na životech. Hlavní strůjce výbuchu Ondřej Stavinoha byl odsouzen na devět let odnětí svobody.

Sláva 10. výročí osvobození naší vlasti Sovětskou armádou!

ÚSTŘEDNÍ, KRAJSKÝ A MĚSTSKÝ VÝBOR
NÁRODNÍ FRONTY

Vás zvou na

oslav y 1. máje 1955

které se konají v 8 hodin na Václavském náměstí

Zároveň Vás zvou

na slavnostní odhalení pomníku J. V. Stalina

1. máje v 19 hodin

Sraz občanstva je na nábřeží proti pomníku.

Odstřel Stalinova pomníku v Praze na podzim 1962 (archív sochaře Josefa Klimeše, www.josefklimes.cz)

Titulní strana: pomník Antonína Zápotockého v Kladně na Sítně, 1971, foto 1975 (foto: Sládečkovo vlastivědné muzeum v Kladně, p. o.)

Proměny rudého panteonu
Pomníky osobností komunistického režimu v průběhu času
Retromuseum Cheb – První patro
20. 3.–7. 9. 2025
Kurátor Jan Šindelář
Otevírací doba: út–ne 10.00–17.00

Retromuseum Cheb, pobočka Galerie
výtvarného umění v Chebu
náměstí Krále Jiřího z Poděbrad 17, Cheb
T: +420 731 669 912, www.retromuseum.cz

Galerie výtvarného umění v Chebu
příspěvková organizace Karlovarského kraje
náměstí Krále Jiřího z Poděbrad 16, 350 02 Cheb
T: +420 354 422 450, info@gavu.cz, www.gavu.cz

Výstavní program GAVU Cheb je podpořen
z grantového programu MK ČR.

V roce 2025 vydala Galerie výtvarného umění
v Chebu. Text: Jan Šindelář, grafika: Kolář & Kutálek,
tisk: Dragon Press s. r. o.